

e-ISSN: 2651-3595

kalemname

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

8/16

ARALIK 2023

DergiPark
AKADEMİK

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

EBSCOhost

SÖBIAD

Scientific Indexing Services

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

e-ISSN: 2651-3595

Sayı/No:16

Aralık/December 2023

Dergi Eski Adı: Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KİİFAD)

(Eski ad altında yayımlanan sayılar: 2016, Cilt:1 Sayı:1-2; 2017, Cilt:2 Sayı:3-4; 2018, Cilt:3 Sayı:5)

Eski e-ISSN: 2547-9504

Previous Title: The Journal of Kırıkkale Islamic Sciences Faculty

(Year Range of Publication with Former Title: 2016-2018 Vol:1, No:1-Vol: 3, No:5)

Former e-ISSN: 2547-9504

Kapsam: Dinî Araştırmalar-Sosyal Bilimler

Scope: Religious Studies-Social Sciences

Periyot: Yılda 2 Sayı (Haziran & Aralık)

Period: Biannually (June & December)

Yayın Dili: Türkçe, İngilizce, Arapça, Almanca.

Publication Language: Turkish, English, Arabic, German.

Kalemname, yılda iki sayı yayımlanan uluslararası bilimsel ve hakemli bir dergidir.

Kalemname is an international peer-reviewed academic journal published twice a year.

Makaleler; İngilizce-Türkçe başlık, öz (en az 150 kelime), anahtar kelimeler (en az 5 kavram), İngilizce özet (en az 250 kelime) ve İSNAD atıf sistemine uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

Articles contain an English-Turkish title, an abstract (at least 150 words), keywords (at least 5 concepts), a summary (at least 250 words), and a bibliography prepared with the ISNAD.

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

kalemname

Kırıkkale University The Journal of Faculty of Islamic Sciences

NIETZSCHE'DEKİ ÜSTİNSAN KAVRAMI BAĞLAMINDA POST-HUMAN HAREKETİ*

Aysel DEMİR

Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Felsefe Bölümü

Sistemantik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı

Assoc. Prof., Kırıkkale University Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Philosophy

Kırıkkale, Türkiye.

ayselmus1@hotmail.com

orcid.org/0000-0001-7283-1565

Yasemin AFACAN TOZOĞLU

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe Bölümü

Türk İslam Düşüncesi Tarihi Anabilim Dalı

Postgraduate Student, Kırıkkale University Institute of Social Sciences

Department of Philosophy

Kırıkkale, Türkiye.

y_afacan@hotmail.com

orcid.org/0000-0002-2609-977X

Öz

Bu çalışmada amaç, üstinsan kavramının hümanizmden transhümanizme, transhümanizmden de posthümanizm aşamasına nasıl ilerlediğini göstermektir. Bu bağlamda, F. Nietzsche'nin üstinsan (übermensch) kavramı ile günümüzde anlaşılan süper insan kavramı arasında bağlar kurularak karşılıklı değerlendirmeler yapılmıştır. Buna göre, *Böyle Buyurdu Zerdüşt* isimli eserinde Nietzsche'nin übermensch kavramı ile 20. ve 21. yüzyılı içine alan süreçte ortaya çıkan süper insan kavramı üzerine yapılan felsefi tartışmalar incelenmiştir. Teknolojinin insan bedeninde kullanılmasını destekleyen transhümanizm ve özellikle biyoteknoloji, nanoteknoloji ile artık insan soyunun mükemmelleştirilmesi çabası süper insanın varlığa gelmesine neden olmuştur. İleri teknoloji kullanılarak insanların ömürlerinin uzatılması ve yaşamı daha konforlu hâle getirme durumu süper insana ulaşmanın birer örnekleridir. Nietzsche'nin "übermensch"i bilinçsel bağlamda üstinsanın peşine düşerken, günümüz süper insanı zihinsel ve bedensel iyileştirmeleri içine alarak bizi "post-human"a yönlendirmektedir. Bu makalede, Nietzsche'nin "übermensch"i mi yoksa 21. yüzyılın "post-human"ının mı tercih edileceği üzerine eleştirel bir

* Bu çalışma "Daha Yaşanabilir Bir Dünya İçin Post-Human'ın Ahlaki Durumu" adlı tezden türetilmiştir.

değerlendirme yapılmış, Nietzsche'nin "übermensch"ini de kapsayan günümüz süper insanının tercih nedeni olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hümanizm, Transhümanizm, Posthümanizm, Nietzsche, Übermensch,

POST-HUMAN MOVEMENT in the CONTEXT of NIETZSCHE'S ÜBERMENSCH

Abstract

In this study, our aim is to explore the evolution of the concept of the superhuman from humanism to transhumanism and from transhumanism to posthumanism. We will conduct a comparative analysis of F. Nietzsche's übermensch, and contemporary interpretations of posthumanism to establish connections between these ideas. First, we will identify the übermensch as presented in Nietzsche's *Thus Spoke Zarathustra*, and subsequently, we will delve into other post-human concepts that emerged in the twentieth century. The concept of posthumanism has served as the nexus for philosophical discourse, bridging Nietzsche's "will to power" concept of the past with the 21st century's evolving understanding of posthumanism. Originating in humanism and maturing in posthumanism, the realization of the post-human concept has finally found a solid foundation. Transhumanism, which advocates the integration of technology into the human body, has significantly expanded the relationship between humans and technology, particularly through biotechnology and nanotechnology. This evolution has contributed to the pursuit of human perfection and the emergence of the superhuman. Efforts to extend human life spans and enhance the quality of life through advanced technology exemplify the path towards achieving the superhuman. While Nietzsche's übermensch pursued a more spiritual context for the post-human, today's posthumanism encompasses both spiritual and physical enhancements. This article critically evaluates whether Nietzsche's übermensch or the 21st century post-human is to be preferred, ultimately concluding that today's superhuman, encompassing Nietzsche's übermensch, may be the preferred choice.

Keywords: Technology, Super-human, Nietzsche, Übermensch, Post-human.

Giriş

21. yüzyıl insanlar ve insanlık için bir dönüm noktasıdır. İleri teknolojinin getirdiği yenilikler artık birebir insan yaşamına hatta insan bedenine uygulanır hâle gelmiştir. Teknolojinin içinde doğan insanlar da bu yenilikleri yaşamlarına uygun bir biçimde

alabilmektedir. Daha yaşanabilir bir dünya için oldukça yeni bir felsefi olgu ve hareket olan transhümanizm, teknolojiyi insan ve insanlık adına kullanmayı desteklemektedir ve bu düşüncenin uygulamaya konulmasına da yardımcı olmaktadır (Demir, 2018). Bu bağlamda, içinde bulunulan çağın ileri teknolojinin getirdiği yeni farklı açılımlara ve oluşumlara ortam hazırladığı düşünülmektedir. Bu düşünceler ise bu çalışmada, insan yapısının teknolojik olarak nasıl değişeceği, bu yüzyılın insan bedeni ve zihni için ne gibi değişimler getirebileceği sorusunun tartışma konusu yapılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, 19. yüzyıl Batı felsefesi yaşam filozofu F. Nietzsche'nin insanın nasıl üst bir insan olacağına dair düşünceleri ile 21. yüzyıl dijital teknoloji çağının ortaya çıkarmaya başladığı süper varlığın niteliklerinin diyalektik açıdan değerlendirilmesi çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır.

Bu çalışma, teknolojinin getirdiği yeniliklerin iyi mi yoksa kötü amaçla mı kullanılacağı veya teknoloji kullanımının sonuçlarının iyi mi yoksa kötü mü olacağı üzerine yapılan tartışma açısından oldukça önemlidir. Çünkü teknolojinin nerede, nasıl ve hangi amaçla kullanılıyor olduğu tartışmanın yöntemini de belirlemektedir. Ahlaki alanı da içine alan bu tartışmada, üzerinde teknoloji uygulamalarının gerçekleştiği insanoğlunun kendi hayatını korumada irade sahibi olup olamayacağı ve yine insanın bu süreçte kendi varlığını ve var oluşunu daha sürdürülebilir kılıp kılamayacağı yönündeki endişeler temel sorun olarak görülmüştür. Bu çerçevede Nietzsche'nin "übermensch"i ile içinde bulunulan çağın süper insanı incelendiğinde iradenin kendini gerçekleştirmesinden ortak pay aldıkları görülmüştür ki bu durum, makalenin hümanizmden transhümanizme ve posthümanizme doğru yolunu belirlemek bakımından önemlidir.

Hümanizm, insanı ve insanlığı temel alan bir yapıda olan ve insanların en iyiyi hak ettiğini düşünen bir fikirken, arkasından gelen transhümanizm ise yalnızca insanca hayat sürmekle yetinmeyip teknolojideki olanaklar aracılığıyla insanın ve insanlığın daha üst seviyeye çıkmasının mümkün olduğunu savunan bir fikirdir (Demir, 2018). Hümanizm insanın ve insanlığın iyiliğine birtakım değerler katma çabasıdayken, transhümanizm bunun birebir gerçekleşmesine ortam hazırlamaktadır. Transhümanizm, bireylerin sahip olduğu yeteneklerinin yanı sıra dışsal imkânları da kullanarak daha kaliteli ve iyi bir hayatın tasarısı içerisindedir. Transhümanistler, kendilerini teknoloji üzerinden gerçekleştirmeden bahsederler. Diğer bir ifadeyle transhümanizm, insan bedeninde ve bilincinde teknolojinin faydalı bir biçimde kullanılmasını destekleyen bir düşünce hareketidir (Demir, 2018). Transhümanizme göre, teknoloji aracılığıyla insan bedenine yapılacak her türlü faydalı şey insanı bir adım daha

ileri götürecekse kabul edilmelidir. Tarihi oldukça eski olan ve gelişmiş teknolojileri kullanarak insanın sınırlılıklarını ortadan kaldırmaya çalışan transhümanizm terimine ilk kez Dante Alighieri'nin *İlahi Komedya* isimli yapıtında “transumanare” ifadesiyle yer verdiği bilinmektedir (Özdemir-Başaran, 2021).

Transhümanistler, teknolojinin beden ve bilince sağladığı faydanın peşindedirler ki bunun, sonuçta mutluluğu da beraberinde getireceğine inanmaktadırlar. Bu nedenle onların amacı, insanı doğrudan mutlu etmek değildir. Onlara göre, gerçekte insanları mutsuz eden şey ölümlü olmaktır. Transhümanistler, ölümlü olmayı hastalıklı bir durumda olmakla eş değer saymaktadırlar. Dolayısıyla, onlar için bu hastalığa çare bulmak bir zorunluluktur. Bunun da anlamı ise bir bağlamda ölüme de çare bulmaktır. Bu amaçla başlangıç olarak insanların hayat sürelerinin en iyi şekilde uzatılması ve ölümün bir anlamda ertelenmesi için çalışmaktadırlar (Hansell-Grassie, 2010). Buna göre transhümanizmin kullandığı yol, izlenmiş olduğu teknolojiyi bir gelecek görüşüyle de bağlantılıdır. Teknolojinin insan beden ve bilincine uygulanması ile hareket eden Transhümanizm, insanı bir sonraki aşama olan Posthümanizm ile tanıştırır. Transhümanizmden posthümanizme kadar geçen süreç içinde insanların teknoloji alanlarındaki gelişmelerle zihinlerinin daha büyük bir bölümünü kullanarak sınırlarını aşması hedeflenir. Amaçlanan şey, üç alanda süper insana ulaşmaktır ki bunlar; süper yaşam, süper sağlık ve süper zekâdır. (Özdemir-Başaran, 2021) Bu üç amacın gerçekleştirilmesi ve birbirine paralel olarak ilerlemesi bize “post-human”ın kendisini vermektedir. Posthümanizm, insanın teknoloji kanalıyla edindiği imkânlarla bir adım ileride nasıl üstün bir varlığa dönüştüğünün bir kanıtıdır. Bu noktada, insan varlığı olarak tanımlanan “human being” ile yapısı ile oynanan insan sonrası varlık olan “post-human” karşılıklı değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu çerçevede şu soruların cevabı araştırılacaktır: “Human being” ve “post-human”ın birbiriyle etkileşimi nasıl olacaktır? “Post-human”, “human being”i ötekileştirecek midir? Eğer ötekileştirecekse köle-efendi ilişkisi içinde “human köle” olarak mı yerini alacaktır? “Human”ın dönüşüp değişerek post-human hâline gelmesinde makine-human duygu sahibi olacak mıdır? Veya duygu sahibi olmasını gerçekten ister miyiz?

Bütünsel olarak felsefi bağlamda bakıldığında, insanın doğası gereği bencil olduğu ve diğerleri ile rekabet eden bir varlık olduğu kabul edilir. Bu nedenle insanoğlu, kendisine özellikle bir makinenin rakip olmasını istemeyecektir. Makine-insanın insani duygu ve değerlere sahip olmaya uzak olduğunu düşünecektir. Böyle bir durumda ise teknolojik aygıt ve sanal iletişim ağları aracılığıyla insanın ve insanlığın saf dışı kalacağı korkusu içine girilebilir.

Çünkü insanın karşısına algoritmalarla yüklü bir varlık gelecektir. Bu algoritmalar, oluşturduğu sanal ağlarla günümüzde zaten insanı farkına varmadan istediği gibi yönlendirmektedir. Bu bağlamda, algoritmalar ve verilerle donatılan sanal gerçeklikler, “post-human”ın yaşam alanını da şekillendirecektir. Bu durumda “post-human”ın her zaman iyi çıktılarla gelmeme ihtimali doğabilir. Anlaşılacağı üzere, her şeyin kendine göre riskleri olduğu gibi post-human aşamasının da potansiyel riskleri beraberinde getirme olasılığı vardır. Bu durumda post-human, yaşamdaki gelişmeleri kötüye kullanacak bir kapasiteye sahip olma potansiyelini içinde taşımaktadır. Bununla birlikte, bu riskler de göz önünde bulundurularak gereken önlemler alınır ise “post-human”ın yaşam alanının da risklerden arındırılarak en iyi biçime gelmesi sağlanabilir. İleri teknoloji bunu yapmaya kolayca izin vermektedir.

Post-human, biyolojik insan yapısına karşı oldukça fazla bir süper güce sahip olarak ortaya çıkabilme olanağına sahiptir. Böyle bir durumda şartlar değişecek ve “human being” tanımını ontolojik olarak değiştirecektir. Artık “insan” olmaktan çıkıp mevcut insan standartlarının bütünüyle değişmesi ile yeni “post-human” çeşidi meydana gelecektir (Bostrom, 2020). Post-human teknolojiyi yanına alarak hayat standartları yükseltecek, yaşlanmaları durduracak ve belki de ilerleyen süreçte ölümsüz bir varlık olarak ortaya çıkacaktır. Böylece post-human aşamasında, süper insan olarak adlandırdığımız varlık hem fiziksel hem de bilişsel bağlamda değişime uğramış olacaktır. Bu değişimin bilinç yönünün daha önce Nietzsche tarafından da öne sürüldüğü herkes tarafından bilinmektedir. Nietzsche’nin “übermensch”i daha çok kendi içinde bilişsel değişim ve dönüşüme işaret etmektedir. Oysa günümüz “post-human”ı Nietzsche’nin “übermensch”ini de aşarak daha ileri seviyede bir gelişimi bize sunmaktadır ki bu da tam anlamıyla ontolojik bir devrimin izlerini taşımaktadır. Bu bağlamda, Nietzsche’nin “übermensch”i ile günümüz süper insanının arasındaki farkın daha iyi anlaşılabilmesi için Nietzsche’nin özellikle vurgulamak istediği bilinçsel yükselişe kısaca bakmak yerinde olacaktır.

1. Nietzsche ve Übermensch Kavramı

Nietzsche, ortaya koyduğu sürü insanından üst insan olan “übermensch”e dönüşümü olması gereken bir durum olarak sunmaktadır. Bu düşünceden hareketle hem transhümanizmin hem de posthümanizmin atasının Alman kökenli filozof Nietzsche olduğu iddia edilir. Ancak bu durum oldukça büyük bir iddiadır. Çünkü insan, varlığa geldiği ve kendini bildiği andan itibaren daha üstün bir varlık olarak nasıl daha ölümsüz bir varlık olabileceğini araştırmış ve bunu gerçekleştirmenin peşine düşmüştür. Dolayısıyla bu arayış yeni değildir. Hem dinî hem

de mitolojik hikâye örnekleri bize bunu açıkça göstermektedir. Bununla birlikte, Nietzsche'nin üst insan konusuna belirgin biçimde yer veren önemli filozoflardan biri olduğu da inkâr edilemez bir gerçektir. Örneğin Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eserinde insanı, hayvan ile übermensch arasında konumlandırır ve dolayısıyla onun için, insan olma aşılması gereken bir durum olarak gösterilir. İnsan olma durumu, “übermensch”e ulaşmada sadece ilk aşamadır. Ona göre, üstinsana doğru ilerleyen aşamalar inişli çıkışlıdır. İlk aşamadaki insan türü sürü insanıdır ki her önüne verilen değeri sorgusuzca kabul eden bu sürü insanı, yaşamını genel kabullere göre sürdürmekte kararlıdır. Hiçbir şeye cesaret edemediği için de özgür değildir. Sadece sürünün dışına çıkabilen insan özgür insandır. Sürü insanından farklı olarak değer sahibi olan bu özgür insan, var olan değerlere karşı çıkabilen insandır. Bununla birlikte, bu aşamada hâlâ kendine özel değerleri yaratabilmiş değildir. Yeni değerler yaratma aşamasına gelen insan ise artık en üst aşamaya çıkmış olan “übermensch”dir. O, kendi iradesini özgürce kullanır. Gücü de elinde bulunduran bu türe her insan ulaşmak ister ama çok az kişi bunu başarabilir (Nietzsche, 2020).

Nietzsche'nin übermensch kavramında aramış olduğu şey; yetkinlik ve özellikle bilinçli bir varlık olma durumudur. Aşmayı arzuladığı ise ahlaki, kültürel ve dinî açıdan yozlaşmış varlık olan sorunlu insan türüdür. Bu sorunlu insan türü, onun özel bir biçimde *Böyle Buyurdu Zerdüşt* ve *Güç İstenci* isimli eserlerinde detayları ile ele alınmıştır. Bu eserlerinde Nietzsche'nin “übermensch”i insanın sahip olduğu ahlakın ve değerlerin birer mitten ibaret olduğunu ve bunların bütünüyle yıkılması gerektiğini düşünmektedir. Nietzsche, insanların sahip bulunduğu değerlerin çoğunun Hıristiyan ahlaki geleneğine dayandığı için onlara güvenilemeyeceğini ve geleneklerin temeli de akla dayanmadığı için onların sağlam olmayan bilgiler olduğunu belirtir. Bu nedenle, geleneksel ahlakın da içinde bulunduğu bütün değerlerin bir decadence (çürümüşlük) içine düştüğünü ifade eder. Bunun temelinde de yozlaşmış Hristiyanlık bulunmaktadır. Bu çürümüşlük ve yozlaşma ile Batı toplumu bir hiçliğin de içine düşmüş ve nihilizmin karanlığında tek başına kalmıştır (Nietzsche, 2011). Öyleyse “Hristiyanlığı süsleyip püslememeli: O, bu daha yüksek insan türüne karşı ölümüne bir savaş vermiştir, bu türün tüm temel içgüdülerini etkilemiş, bu içgüdülerden kötüyü, kötülere damıtmıştır, güçlü insanı tipik aşağılık, ‘alçak’ insan yapmıştır.” (Nietzsche, 2016, 9). Ona göre, eğer yaşamı özgürleştirmek istiyorsak, ahlaklılığı ortadan kaldırmak bir gerekliliktir (Nietzsche, 2016). İmmoralizm (ahlak dışında olmak) bir zorunluluktur. Geleneksel ahlakın yıkılması insanın özgürleştiği ve kendi iradesini kullandığı “übermensch”i var oluşturmaya getirir.

Nasıl gelenekler ve inançlar yozlaştı ise insanların benliği de zamanla yozlaşmıştır. Bu nedenle Nietzsche, artık insanlık nasıl öldüyse Tanrı'nın da öldüğünü iddia ederek işe başlamaktadır (Salihoğlu, 2019). Nietzsche *Şen Bilim* adlı eserinde “Tanrı öldü.” diyerek şöyle devam eder: “Onu biz öldürdük. Kendimizi nasıl avutacağız, biz katillerin katilleri? Bu kanı kim silecek üzerimizden? Hangi kefarete bayramlarını, hangi kutsal oyunları icat etmemiz gerekecek? Sadece ona layık görünmek için bizim de Tanrı olmamız gerekmez mi?” (Nietzsche, 2011, 108). Nietzsche *Şen Bilim* adlı eserinde Tanrı'nın daima zor durumlarda ve sıkıntılar içinde sığınılacak ve destek alınacak bir liman gibi görüldüğüne vurgu yapar ve eserde, elindeki fenerle Tanrı'yı arayan bir karakter sunar (Nietzsche, 2011). Nietzsche'ye göre eğer Tanrı öldü ise artık insan için yeni bir din ve ahlak anlayışının zamanı gelmiştir. Bu yeni dinî ve ahlaki iradeye sahip olan insanın özü de özellikle “güce” dayanmalıdır. O hâlde, sürü mantığında olan insanın zaaflarını bir kenara bırakarak kendisini güçsüz kılan her şeyden uzaklaşması gerekmektedir. Bu, insanın güç istencinin tam anlamıyla kendisidir. Buna göre, Nietzsche için güç istenci insanı “übermensch”e götürmektedir ve “übermensch”in ahlaki değeri de güç üzerinden gerçekleşmelidir. Nietzsche bu konuda şöyle der: “Nerede canlıya rastladıysam, orada güç istencine rastladım; uşağın istencinde bile efendi olma istencini gördüm. Yaşamın olduğu yerde, istenç vardır. Ancak yaşam istenci değil, güç istenci!” (Nietzsche, 1964, 89) Kısaca ona göre yaşam, bir güç istencidir ve insan sürekli sahip olduğundan daha fazla güç ister.

Nietzsche'nin “übermensch”i, geleneksel ahlaka bağlı bulunmadan kendisine anlam katan, aklın egemenliğini gösteren ve sorgulamaları aklını kullanarak yapan, ön yargılardan kendisini kurtaran ve kutsallığı her anlamda saf dışı bırakan insandır. Übermensch, hayattaki amacına ulaşmaya çalışan ve sonunda ulaşan kendini gerçekleştirendir. Nietzsche açısından übermensch ahlaksız değil, ahlakın dışında ve ahlakın ilerisinde olan bir varlıktır (Wisser, 1990). İmmoralist olan übermensch, diğer insanların ulaşmaya çalıştığı bir hedeftir. Bunun için sürekli ilerleme yolunda olmak gerekir. Wisser de Nietzsche'nin, ilerlemenin gerçekleşmesi için toplumsal kurallardan uzaklaşarak iyi insana yer açılması gerektiğini vurguladığını iddia eder (Wisser, 1990). Bu bağlamda Nietzsche, ilerleme düşüncesini şöyle ifade eder: “Durduğum her yer de tek başıma kendimi bulurum! Öyleyse ne diye durayım! Çöl henüz daha çok büyük!” (Nietzsche, 2014, 297) İlerlemeyi bir öne adım atma durumu olarak gören Nietzsche, insanların ancak bu şekilde kendilerini aşarak übermensch olabileceğini ifade eder. Nietzsche, übermensch ahlakını Zerdüşt'e aktarıırken iyi-kötü göreceliliğini sunar ama bir

tarafından da bu iki kavramın ne kadar güçlü olduğunu vurgular. Bununla birlikte Nietzsche “Her ulusun üzerinde bir iyiler levhası asılıdır, bu da onların güç istencinin sesidir.” demeyi de ihmal etmez (Nietzsche, 1964, 42).

Nietzsche’nin “übermensch”i bir bakıma evrimin de son aşaması olarak görülür. Tanrı’nın ölümü iddiası çerçevesinde güç istenci aracılığıyla değerler yaratma aşaması “übermensch”e bağlıdır. Bununla birlikte ona göre, herkes üstinsan olamaz ve olmak zorunda da değildir. Çünkü herkesin yaşamı kendine göre az ya da çok bir algılayış şekli vardır. Bu durumda insanlar, yaşamı farklı farklı algılamaları ile birbirinden ayrılırlar.

Übermensch kavramı ile ilk karşılaştığında, Nietzsche’nin bu düşüncesi oldukça büyük eleştiriler almıştır. Bu eleştirilerin özünde Nietzsche’nin “übermensch”inin geleneksel hümanizmi reddettiği düşüncesi bulunur. Ancak, yaşamayı mücadele ile eş sayan Nietzsche, bu mücadeleyi kazananların gücü ele geçirdiklerini ve bu güçle “übermensch”e yol aldıklarını düşünür. O hâlde Nietzsche’ye göre übermensch, **bilişsel olarak** aklını kullanmayan sürüden ayrılıp özgürleşen ve tam anlamıyla kendini gerçekleştiren varlıktır.

2. Übermensch ile Post-Human Ayrışması

Nietzsche’nin “übermensch”i ile günümüzün ortaya koyduğu süper insanı arasında nasıl bir bağ vardır? Buna göre, her iki durumda da insanlığın var olan hâlinin ilerisinde bir insan tasavvur edildiği doğru olmakla beraber, bu insana nasıl erişileceği ve bu insanın niteliklerinin tam olarak ne olacağı konusunda önemli ayrışmalar vardır. Bu ayrışmanın ne olduğuna baktığımızda, öncelikle yukarıda ifade ettiğimiz gibi, **bilişsel ve bedensel açıdan üstinsana ulaşma çabasını** görürüz.

Bu ayırımı özellikle altı çizilmesi gerekli olan şey, Nietzsche’nin übermensch kavramı, içsel bir yolculukla meydana gelebilecek bir hedef olduğudur. Nietzsche’nin “übermensch”inin gerçekleştirilmesi için hiçbir dış etkiye, hatta Tanrı’nın gücüne veya Tanrı’ya dahi ihtiyaç yoktur. Onun yapısı idealisttir, sadece düşünce-akıl üzerinden ilerlemedir. Oysa süper insanı dahi aşan “post-human”a erişmek, dışarıdan teknolojinin yardımına ihtiyaç duyarak öncelikle materyalist, daha sonra idealist bir gelişime bağlıdır. Diğer yandan, Nietzsche’nin “übermensch”i kişinin kendi durumunu fark ederek bilinçlenmesi, aynı beden içinde yapı değişimine uğramadan kendini yenileyip dönüştürerek tekrardan var etmesini gerektirmektedir. Ancak, post-human ise devamlı ilerlemeci bir düşünceyi esas almakta ve bu ilerlemeci yaklaşımda, insanın kendisi yapı bakımından da değişerek dönüşmektedir ve artık Homo

hem de bilişsel bir dönüşüme girme aşamasındadır. Artık insan, insan olmaktan çıkarak teknolojik hâline dönüşmektedir.

Hem Nietzsche'nin "übermensch"i hem de çağımızın ortaya koyacağı süper insanı arasında bir değerlendirme yapmamız gerekirse; Nietzsche'nin "übermensch"i ruhi bağlamda sürü olmaktan çıkarak özgür olan üstün insana ulaşmaya çalışıyordu. Oysa günümüz süper insan algısı, bilişsel ve bedensel iyileştirmeleri tam anlamıyla içine alarak bizi Nietzsche'nin "übermensch"ini aşan "post-human"a yönlendirmektedir. Kısaca, Nietzsche'nin vurguladığı bilinç bağlamında en üstün insana ulaşma düşüncesi, günümüzde beden üzerine yapılan değişikliklerle, bedensel olarak süper insana ulaşma ile de desteklenerek bütünsel değişimi gerçekleştirme aşamasındadır. Bu noktadan sonra sorulacak soru; daha iyi bir dönüşümün zamanla nasıl sağlanacağı üzerinedir.

Bu değişim ve dönüşüm sağlanırken ortaya çıkacak kültürel, ahlaki ve siyasi sorunlar ortaya çıkması oldukça olağan bir durumdur. Her değişim ve dönüşüm elbette kendi içinde yarattığı uyum sorunlarını da beraberinde getirecektir. Ancak, bu değişim ve dönüşüme direnmek insan için bir kazançtan ziyade, kayıplara neden olacak gibi gözükmektedir. O hâlde yapılması gereken şey bu değişime nasıl hızlı bir biçimde çok fazla zarar görmeden uyum sağlanacağıdır. Bu değişim ve dönüşümlerin zarar vermesini engelleyerek daha iyi bir biçimde onlardan nasıl yararlanılacağını göz önünde bulundurarak ilerlemektir. Eğer bu gelişmeler hem zihin hem de beden için faydalı olacaksa, daha iyi bir yaşam ortamı sağlayacaksa ve insanları mutlu edecekse neden kabul edilmesin? Örneğin, kendi bedeninde bir uzvu eksik olan ve onun yapay-sentetik olarak tamamlanmasını isteyen birey veya yine kendi bedeninde memnun olmadığı bir uzvunu değiştirmek isteyen bireyin mutlu olması demek bir anlamda toplumun da mutlu bireylere sahip olması demek değil midir?

Ahlaki bağlamda bakıldığında, post-human olarak ortaya çıkacak varlığın belki de ahlaki değerlerin saf dışı kalmasını istediği görülecektir. Dolayısıyla bu durum, toplumda ahlaki yapının da sarsılmasına neden olacaktır. Ancak, nasıl insan değişiyorsa ahlaki kurallar da değişecektir. Çünkü değişim ve dönüşüm yaşamın gerekli bir parçasıdır. Bu bağlamda baktığımızda, post-human kendi ahlakını kendine ait bireysel yapıda kuran belki de ahlak olayını tamamen ortadan kaldıracak bir varlık olma yolundadır.

KAYNAKÇA

- Bostrom, N. *Süper Zekâ: Yapay Zekâ Uygulamaları, Tehlikeler ve Stratejiler*. çev. Ferit Burak Aydar. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. 2. Basım, 2020.
- Dağ, A. “Nietzsche ve Transhümanizm Bağlantısı Üzerine Bir Değerlendirme”. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 25 (2018), 207-224.
- Demir, A. “Ölümsüzlük ve Yapay Zekâ Bağlamında Trans-hümanizm”. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology* 9/30 (2018), 95-104.
- Gözen, H. vd. “Bir Klonun Günlüğünden: Posthümanizm, Transhümanizm, Distopya ve ‘Beni Asla Bırakma’”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 39/1 (2022), 144-160. doi.org/10.32600/huefd.707275.
- Nietzsche, F. *İşte Böyle Buyurdu Zerdüşt*, İstanbul: Bilgi Yayınevi. 1964.
- Nietzsche, F. *Şen Bilim*, İstanbul: Say Yayınları. 2011.
- Nietzsche, F. *Ahlakın Soy Kütüğü Üzerine*. çev. Ahmet İnam. İstanbul: Say Yayınları. 2011.
- Nietzsche, F. *Tan Kızılığı: Ahlâkî Önyargılar Üzerine Düşünceler*. İstanbul: İmge Yayınevi. 2014.
- Nietzsche, F. *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları. 2014.
- Nietzsche, F. *Deccal*. çev. Firuzan Gürbüz. İstanbul: Sis Yayınları. 2016.
- Nietzsche, F. *Güç İstenci*. çev. Nilüfer Epçeli. İstanbul: Say Yayınları. 2022.
- Özdemir M.-Başaran N. “Transhümanizm, Posthümanizm ve İnsan Bilincinin Yeni Kapsamı”. *Journal of Islamic Research*. 32/1 (2021), 30-51.
- Sağlam, R. “Posthuman Dijital Özne: Braidotti’nin Eleştirel İnsan Sonrasının Eleştirisi”. *ViraVerita E-Dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar* 13 (2021), 295-323. doi.org/10.47124/viraverita.868249.
- Salıhoğlu, E. Friedrich Nietzsche: Tanrı’nın Ölümü ve Üst-İnsan (Übermensch) Felsefesi. 2019. Erişim tarihi: 12 Ocak 2023. https://www.researchgate.net/publication/336129286_Friedrich_Nietzsche_Tanri_nin_Olumu_ve_Ust-Insan_Ubermensch_Felsefesi.
- Tirosh-Samuelsen, H. “Engaging Transhumanism: A Critical Historical Perspective”. *Transhumanism and Its Critics*. ed. Hansell, G. R.-Grassie, W. 19-52. Metanexus. 2010.
- “Transhümanizm Nedir?” (2021) Erişim tarihi: 9 Ocak 2023. <https://www.transhumanizm-posthumanizm.org/blog/transhumanizm-nedir/>
- Wisser, R. “Friedrich Nietzsche: Üstün İnsan Görünürde Mi?”. *Felsefe Arkivi*, 27 ([1990], 2013). 75-97.
- Yurdakul, D. “İnsanın Yeni Varoluş Sorunu: Transhümanizm ve ‘Gereksizler’”. 2021. Erişim tarihi: 9 Ocak 2023. <https://www.politikyol.com/insanin-yeni-varolus-sorunu-transhumanizm-ve-gereksizler>.

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

kalemname

Kırıkkale University The Journal of Faculty of Islamic Sciences